

Skreczko, Adam

"La riforma della vita del clero nella diocesi di Vilna dopo il Concilio di Trento (1564-1796)", Andrzej Kakareko, Roma 1996 : [recenzja]

Studia Teologiczne 16, 376-379

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Kakareko, *La riforma della vita del clero nella diocesi di Vilna dopo il Concilio di Trento (1564-1796)*, Roma 1996

Kościół powszechny oraz lokalny troszczył się i troszczy nie tylko o dobór odpowiednich kandydatów do stanu kapłańskiego, lecz także o zapewnienie im właściwej formacji w trakcie studiów seminaryjnych oraz po ich zakończeniu. Kościół katolicki czuwa także nad tym, by duchowni prowadzili życie odpowiadające ich stanowi, a gdy istnieje potrzeba stosuje odpowiednie sankcje karne. Troskę o te sprawy w Kościele katolickim można dostrzec u najwyższej władzy kościelnej, jak też u poszczególnych biskupów, czy odpowiedzialnych za różne instytucje kościelne. Jedną z takich instytucji, która zajęła się reformą dyscypliny kościelnej był Sobór Trydencki (1545-1563). Ojcowie Soborowi, skupiając uwagę głównie na zagadnieniach duszpasterskich, podjęli tematykę formacji, stylu życia i utrzymania dyscypliny wśród kleru. Wychodzili ze słusznego założenia, że osobisty przykład pasterzy jest jednym z najsilniejszych wezwań do życia świętego i pobożnego wiernych. Interesującą rzeczą jest przyjrzenie się proponowanej przez Sobór Trydencki reformie dyscypliny kościelnej, jak też sposobom jej realizacji w poszczególnych diecezjach. Niestety nie ma wielu opracowań, które rzeczowo i metodycznie ukazują to zagadnienie

Z tym większą radością i zainteresowaniem należy odnotować prace ks. Andrzeja Kakareko pt. *La riforma della vita del clero nella diocesi di Vilna dopo il Concilio di Trento (1564- 1796)*. Jest to rozprawa doktorska napisana i obroniona na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Autor rozprawy jest kapłanem archidiecezji białostockiej.

Ks. Kakareko podjął się trudnego zadania ukazania zagadnienia jak reforma kleru. Zaproponowana przez Sobór Trydencki była wcielana w życie w diecezji wileńskiej w okresie od zakończenia soboru, aż do roku 1796, czyli do chwili likwidacji diecezji. Jak sam autor stwierdza we wstępie swojej rozprawy, zagadnienie to nie miało jeszcze wielu opracowań, a te których się ukazały nie można zaliczyć do prac krytycznych i mających charakter historyczny.

Autor omawianej monografii do przedstawienia obranego tematu skorzystał z bogatych źródeł zarówno kościelnego prawa powszechnego, jak i partykularnego, aktów prawnych wydanych przez rządców diecezji wileńskiej, sprawozdań przesyłanych co pięć lat do Stolicy Apostolskiej, oraz, co zasługuje na szczególne podkreślenie, z dekretów i listów wydanych przez Kongregację Soboru, przechowywanych w Tajnym Archiwum Watykańskim. Nie zabrakło w rozprawie odwołania się do aktów wizytacyjnych wystawianych przez biskupów, dziekanów lub inne osoby upoważnione do tego. użytą metodę można określić ogólnie jako analityczno-syntetyczną, a szczegółowo jako analizę prawnohistoryczną służącą syntezie na bazie zachowanych źródeł historycznych dotyczących reformy życia duchowieństwa.

Praca ks. Kakareko została podzielona na cztery rozdziały, poprzedzone wstępem oraz zakończone podsumowaniem, wykazem skrótów i autorów oraz bibliografią.

Rozdział pierwszy zawiera omówienie zagadnienia dyscypliny kleru w rozwoju historycznym. Tradycja Kościoła dotycząca formacji i dyscypliny kleru została zebrana i uporządkowana w różnych zbiorach prawych. Ks. Kakareko zaczyna swoją analizę od średniowiecza, aby następnie ukazać działania podejmowane przez kompetentne władze kościelne, a zwłaszcza przez sobory powszechne zmierzające do reformy duchowieństwa. Wykazana została przy tym prawda, że uczestnicy Soboru Trydenckiego korzystali z doświadczeń poprzedniego okresu, szczególnie gdy idzie o tzw. *vita et honestas clericorum*.

Wśród innych zagadnień omówionych w drugiej części rozdziału pierwszego znalazły się zagadnienia wytyczne soboru dotyczące życia i postępowania duchownych, m.in. stwierdzenie soboru, że kapłaństwo jest bardziej służbą niż godnością; że kapłan podejmuje obowiązek modlitwy, zwłaszcza brewiarzowej; że decyduje się on na ciągle noszenie stroju duchownego; że nie może uczęszczać na niegodziwe widowiska, a także szereg innych zaleceń, czy zakazów. Dalej autor wymienił środki proponowane przez Sobór służące odnowie życia osób duchownych. Najważniejsze z nich to wprowadzenie instytucji przygotowującej do kapłaństwa - seminariów duchownych. Określono też wymogi do udzielania niższych i wyższych święceń, obowiązek zdania egzaminów przed udzielaniem święceń. Kapłanom postawiono zakaz przenoszenia się samowolnego z jednego miejsca na drugie. Nałożono na biskupów obowiązek osobistego wizytowania parafii w diecezjach, w których sprawują urząd pasterski. Odnowiono obowiązek odbywania konferencji dekanalnych.

W końcowej części pierwszego rozdziału został ukazany synod diecezjalny jako ważny instrument realizacji postanowień Soboru Trydenckiego. Autor stwierdził tam m.in., że „synody diecezjalne miały wielkie znaczenie dla kleru. Liczne synody potrydenckie, odbyte w wielu diecezjach pod kierunkiem biskupów propagujących reformy trydenckie były jednym z najważniejszych instrumentów wcielających w życie normy i ducha Soboru Trydenckiego” (s. 53; tłum. wł.).

Przywołanie powyższej prawdy pozwoliło autorowi na rozpoczęcie analizy w drugim rozdziale pracy tego, co działo się w diecezji wileńskiej w związku z reformą trydencką. Najpierw przedstawił on obraz diecezji przed reformą trydencką. Na obraz ten złożyły się informacje o terytorium, o ludności zamieszkującej tamtejsze tereny, o strukturze organizacyjnej diecezji i duchowieństwie parafialnym oraz reformie protestanckiej, która rozprzestrzeniła się na terenie diecezji i sprawiała także, nieliczne wprawdzie, przypadki zmiany wyznania przez duchownych katolickich.

Aby ukazać *novum* postanowień soborowych, ks. Kakareko zobrazował wcześniejsze poczynania w kierunku odnowy życia kleru podejmowane w diecezji wileńskiej. Dokonał następnie analizy znaczenia biskupów wileńskich, kapituły katedralnej i synodów diecezjalnych w procesie odnowy. Przy omawianiu postanowień różnych synodów odbytych w diecezji wileńskiej po Soborze Trydenckim, autor zwrócił uwagę na ciągle powoływanie się na jego naukę

w statutach synodalnych. Postanowienia synodalne miały ścisły związek z dziedzictwem prawnym diecezji. Autor podkreśla, że prace synodalne były realizowane przez listy pasterskie, które wówczas nabrały większego znaczenia.

Ważną rolę w przeprowadzaniu reformy duchowieństwa odegrała Kongregacja Soboru i nuncjusze jako przedstawiciele Stolicy Apostolskiej. Kongregacja Soboru rozpatrywała wszystkie sprawy związane z wizytami *ad limina apostolorum* kolejnych biskupów wileńskich i dlatego autor – podkreśla jej rangę w kierowaniu pracami odnowy.

W trzecim rozdziale omawianej dysertacji Autor ukazuje normy odnośnie do życia duchowieństwa diecezjalnego, jakie zostały wydane w diecezji wileńskiej w oparciu o ustalenia Synodu Trydenckiego. Normy powyższe zawarte były w statutach synodalnych i zostały określone jako normy dyscyplinarne, które piętnowały pewne nadużycia duszpasterzy i tak znalazło się tam przypomnienie o obowiązku noszenia stroju kościelnego, właściwego dla danej godności, zakaz noszenia brody, długich włosów, noszenia broni, wykonywania pewnych zawodów lub czynności nie dających pogodzić się ze stanem duchownym, nadużywania alkoholu, hazardowej gry w karty, udziału w potyczkach, używania tabaki w zakrystii, uprawiania handlu, wykonywania zawodów świeckich, etc. Poza tym dyscyplinarnie napiętnowane przez prawo kościelne było niezachowanie celibatu przez duchownych. W tej materii powstały liczne zarządzenia.

W tym okresie byli też kapłani włóczędzy. Sobór Trydencki polecił dopuszczać do święceń tylko tych, którzy mieli zapewnione albo beneficjum, albo inne źródło utrzymania. Statuty synodów wileńskich regulowały również i ten problem. Zabraniały - i to pod groźbą zaciągnięcia kar kościelnych - samowolnego opuszczania parafii oraz dopuszczania obcych kapłanów do sprawowania czynności liturgicznych, bez uprzedniego przedłożenia listu polecającego od własnego biskupa.

Ostatni rozdział swojej pracy ks. Kakareko poświęcił środkom odnowy życia i obyczajów kleru w diecezji wileńskiej. Zwrócił on najpierw uwagę na seminarium duchowne erygowane przez biskupa wileńskiego J. Radziwiłła. W 1582 roku zrelacjonował problemy wynikające z kierowania studiami, zaopatrywania i zarządzania dobrami materialnymi, czyli utrzymaniem i funkcjonowaniem instytucji seminarium diecezjalnego. Autor podkreśla istotne zadanie, jakie spoczywa na wychowawcach seminaryjnych, mianowicie właściwa ocena kandydata do święceń kapłańskich i posługi duszpasterskiej. Chodziło tu o kwalifikacje umysłowe i moralne. Aby ocena była obiektywna potrzebna była współpraca proboszcza i wychowawców z biskupem diecezjalnym. Autor omówił również wymagania i formalności prawne, które należało spełnić do wyznaczenia duchownych na różnego rodzaju urzędy parafialne.

Warto zaznaczyć, że formacja kleru nie zawężała się do lat seminaryjnych. Jak to wykazał autor w swojej rozprawie doktorskiej, ta formacja przedłużała się na lata następne. Miała ona być organizowana przez władze diecezjalne, ale też miała polegać na autoformacji. Zaznaczono, że biskupi wileńscy w trosce o należyty poziom swego duchowieństwa dbali o różne sposoby formacji.

Polecali m.in. swoim kapłanom czytanie codzienne Pisma Świętego, pism Ojców Kościoła, dzieł teologicznych i prawnych, etc., gdyż, jak twierdzili, znajomość nauki Kościoła i teologii przyczynia się nie tylko do pogłębiania wiedzy, ale także do poprawy życia i obyczajów.

Jako ważny instrument w pracy duszpasterskiej autor wymienia konferencje dekanalne. Biskupi wileńscy zalecali odbywanie w miarę często odbywanie konferencji i omawianie na nich różnych problemów z dziedziny wiary, obyczajów itp. Przyczyniały się one do ulepszania pracy duszpasterskiej. Wśród innych środków z tej dziedziny stosowanych w diecezji wileńskiej, w końcowej części omawianej dysertacji. Zostały wymienione rekolekcje oraz wizytacje kanoniczne.

Treść pracy ks. Kakareko, podjęte tam problemy, analizy i wnioski duszpasterskie sprawiają, że monografia ta zasługuje na uwagę nie tylko teologów czy prawników, ale godna jest polecenia wszystkim wychowawcom. W seminariach duchownych, jak też odpowiedzialnym za permanentną formację duchowieństwa w naszych czasach. Na podkreślenie zasługuje też fakt, że autor książki jest Polakiem, a napisał poprawnie prace w języku włoskim. Przez to udowodnił nie tylko dobrą znajomość tego języka, ale przyczynił się do zapoznania szerokiego grona czytelników zagranicznych z dorobkiem Kościoła polskiego. W dziedzinie troski o wychowanie i dyscyplinę kleru.

Omówiona rozprawa ks. A Kakareko jest niewątpliwie interesującą z wielu względów i zasługującą również na przetłumaczenie na język polski i udostępnienie czytelnikom w większym nakładzie.

Ks. Adam Skreczko

Gillian Rosemary Evans, *Filozofia i teologia w średniowieczu*, Kraków, Znak 1996, ss. 200

Książka Gillian Rosemary Evans należy do serii o średniowieczu jednego z najlepszych na rynku i chyba najbardziej przeze mnie cenionego wydawnictwa *Znak* z Krakowa. „Dziedzictwo Średniowiecza”, jak deklarują twórcy serii, prezentuje adresowane do szerokiego kręgu wartościowe poznawczo książki z zakresu najszerzej rozumianej kultury wieków średnich, prezentujące zarówno historię idei, jak i codzienność średniowiecza.

Praca traktuje głównie o zachodniej tradycji filozoficznej i teologicznej w średniowieczu. Jak podaje autorka, wynika to ze szczupłej objętości książki. I w to wierzę, gdyż pozycja ta mogłaby przerodzić się w podręcznik bez dodania nowych, lecz przez same rozwinięcie zawartych w niej treści. Opracowanie jest selektywne, lecz zawiera wszystko, co najważniejsze, jeśli chodzi o relacje między filozofią a teologią w średniowieczu.

Książka została podzielona na dwie części, z których każda zawiera trzy ogromne rozdziały składające się z mniejszych, wyróżnianych tytułem tekstów.